

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları

*Indicators of Urban Consciousness and Ways of Improving
Urban Consciousness*

Özge Y. ERCOŞKUN

Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ebru V. ÖCALIR- AKÜNAL

Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

S. Bahar YENİGÜL

Öğr.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Leyla ALKAN

Arş.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Editör/Editor-in-Chief

Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Doç.Dr.Sema AY

Dr.Hilal YILDIRIR KESER

Uygulama/Design

Dr.Yusuf Budak

Tarandığımız İndexler / Indexes

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions wriVen in artic- les are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Marijan CINGULA (University of Zagreb)
 Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.R.Cengiz DERRİMAN (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
 Assoc.Prof.Dr.Mariah EHMKE (University of Wyoming)
 Assoc.Prof.Dr.Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
 Assoc.Prof.Dr. Cecilia RABONTU (University " Constantin Brancusi" of TgJiu)
 Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
 Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
 Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
 Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
 Dr.Murat GENÇ (Otago University)
 Dr.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Marijan CINGULA (University of Zagreb)
 Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
 Prof.Dr.R.Cengiz DERRİMAN (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Hasan ERTÜRK (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Bülent GÜNSOY (Anadolu Üniversitesi)
 Prof.Dr.Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
 Prof.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
 Prof.Dr.Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Hakan ALTINTAŞ (Sütçü İmam Üniversitesi)
 Doç.Dr.Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kenan DAĞCI (Yalova Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
 Doç.Dr.Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
 Doç.Dr.Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
 Assoc.Prof.Dr. Cecilia RABONTU (University " Constantin Brancusi" of TgJiu)
 Assoc.Prof.Dr.Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
 Doç.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
 Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
 Yrd.Doç..Dr.Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
 Dr.Murat GENÇ (Otago University)

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

KENTLİLİK BİLİNCİNİ OLUŞTURAN GÖSTERGELER VE KENTLİLİK BİLİNCİNİ GELİŞTİRME YOLLARI

*INDICATORS OF URBAN CONSCIOUSNESS AND WAYS OF
IMPROVING URBAN CONSCIOUSNESS*

Özge Y. ERCOŞKUN

Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ebru V. ÖCALIR- AKÜNAL

Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

S. Bahar YENİGÜL

Öğr.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Leyla ALKAN

Arş.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

**KENTLİLİK BİLİNCİNİ OLUŞTURAN GÖSTERGELER VE KENTLİLİK BİLİNCİNİ GELİŞTİRME
YOLLARI**

**INDICATORS OF URBAN CONSCIOUSNESS AND WAYS OF IMPROVING URBAN
CONSCIOUSNESS**

Özge Y. ERCOŞKUN

Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ebru V. ÖCALIR- AKÜNAL

Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

S. Bahar YENİGÜL

Öğr.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Leyla ALKAN

Arş.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Kentlilik bilinci kavramı, kentleşme, kentlileşme ve kent kültürünün kesişme noktasındadır. Bu çalışmada bu kavram, sosyalleşme ve kente aidiyet, kentteki projelere sahip çıkma bağlamında ele alınmaktadır. Kentte yaşayanların aidiyet duygusunu geliştirmek ve gelecek nesillere bu duyguyu aktarmak amacıyla kentlilik bilinci kapsamında “Kentlerimiz için ön görülen temel yaklaşımlar nelerdir? Kentlilik bilincini geliştirme yolları nasıl oluşturulabilir? Kentin sunduğu kentsel hizmetlerin, kamusal alanların kentlilik bilinci üzerindeki etkisi neler olabilir? Kentlinin davranışsal özelliklerinin kentsel projelere katılımı, çevre bilinci ve toplu taşıma kullanma alışkanlıklarının kentlilik bilincinin oluşması üzerindeki etkisi nelerdir?” sorularına yanıt aranmaktadır. Çalışmada kentlilik bilinci konusunda yapılmış çalışmalara değinildikten sonra kentlilik bilincini oluşturan göstergeler belirlenerek her kente uyarlanabilecek bir göstergeler seti çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentlilik bilinci, Kente aidiyet, Kentsel-kamusal hizmetler, Türkiye örnekleri, Kentlilik bilinci göstergeleri

---

ABSTRACT:

The concept of urban consciousness is in the intersection of urbanization, being urbanized and urban culture. This paper covers this concept within the framework of socialization, state of belonging and participating to urban projects. This paper tries to answer to these research questions such as: ‘What are the main approaches for the urban consciousness? How can we improve urban awareness? What are the impacts of urban services in the city and public spaces on urban consciousness? What are the impacts of behavioral features of urban dwellers on participation to urban projects, environmental consciousness and public transport use?’. The studies on urban awareness will be summarized and the indicators of urban consciousness will be put which can be used in every city.

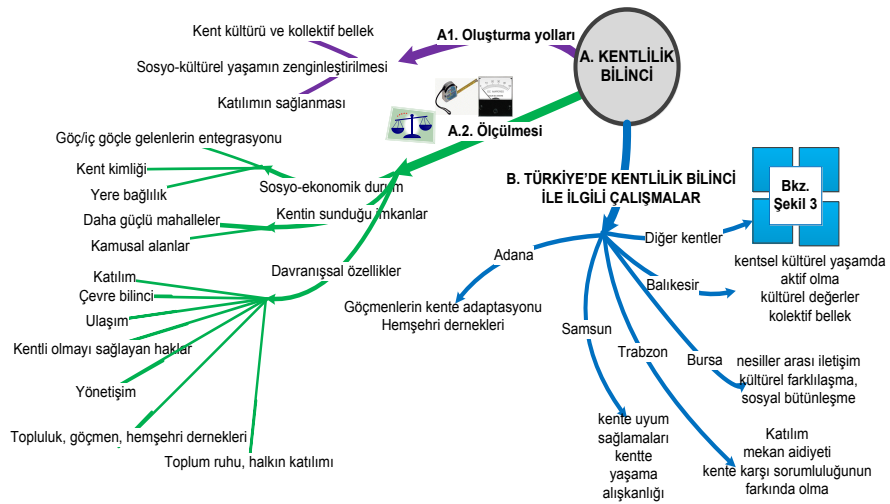
Keywords: Urban awareness, State of belonging, Urban public services, Turkish cases, Indicators of urban consciousness

1.GİRİŞ

Kent; geçmişte farklı dönemlerine ait mekansal, sosyal ve kültürel katmanların üst üste gelmesiyle oluşan bir ortamdır. Kent, mekansal değil, sosyal ve ekonomik değerler bütünüdür. Kent, onu oluşturan mekansal, sosyal ve ekonomik değerlerin fiziksel olarak anlatım aracıdır. Kentlilik ise bireylerin, kurum ve kuruluşların kentte yaşamanın gerektirdiği koşul ve normları anlamış, özümsemiş ve benimsemiş olmalarıdır. Kentlilik bilinci, kentte yaşayan bireylerin kente özgü davranışlar sergilemeleri, birer kentli ve paydaş olduklarının farkında olmaları ve buna uygun davranışları anlamına gelmektedir. Kentlilik bilinci, bireylerin yaşadıkları kentteki diğer kişi, kurum ve kuruluşlar ile anlamlı, güçlü ve sürdürülebilir bağlar kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleridir.

Makalenin konusu genel olarak; kentlilik bilincinin ne olduğu ve ulusal / uluslararası yazında nasıl tanımlandığı, bu konuda yapılan araştırmalarda hangi göstergelerin dikkate alındığı, tüm bu bulguların Türkiye kentleri için nasıl değerlendirildiği ve hangi göstergeler üzerinden bu araştırmaların yapılabileceğidir. Bu kapsamda çalışmada yöntem olarak zihin haritası oluşturma tekniği kullanılmıştır. Zihin haritası, fikirlerin oluşturulmasını ve bilgilerin organize bir şekilde verilmesini sağlayan bir tekniktir. Bu teknik, beyinin mantıksal ve görsel yönlerini bir arada kullanarak, bilgilerin derinlemesine analizini yapmaktadır. Belirli bir bilgi kümesi, mantıksal bir şekilde organize edilirken, oklar, şekiller ve renkler kullanılarak görselleştirilir. İlgili yazının taraması sonucu araştırılan anahtar temalar ve yöntemin değerlendirilmesi zihin haritası aracılığıyla ortaya konulmuş (Şekil 1), kentlilik bilinci gösterge seti oluşturulmuştur. Oluşturulan gösterge seti dört ana başlıkta; Sosyo-ekonomik Durum, Kent Kimliği, Davranışsal Özellikler ve Kentin Sunduğu İmkanlar olarak gruplandırılmıştır.

Şekil 1. Çalışma kapsamının zihin haritası

Çalışmanın kapsamı sırasıyla; kentlilik bilincinin neyi ifade ettiği, kentlilik bilinci kapsamında yapılan çalışmalarda kentlilik bilincinin nasıl ölçüldüğü, Türkiye’de kentlilik bilinci üzerine yapılan çalışmalardaki yaklaşımlardan oluşmakta, çalışmanın sonuç bölümünde kentlilik bilincinin ölçülmesi amacıyla geliştirilen gösterge setinin değişkenleriyle birlikte nasıl oluşturulması gerektiği tartışılmaktadır.

2. KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR KAPSAMINDA KENTLİLİK BİLİNCİNİN ÖLÇÜLMESİ

Kentsel yaşama ilişkin sorunların o kentin sakinlerinin ortak sorunu ve ortak sorumluluğu olmasına rağmen derinleşen yabancılaşma, sorumluluk almaktan kaçınma, aidiyetsizlik nedeniyle kentler, ortak hareket etmenin de giderek güçleştiği yerler olarak ortaya çıkmaktadır. Büyüyen ve yönetimi güçleşen kentlerde ortaklaşa bir kent kültürünün yaratılması, uzaklıklara değil yakınlıklara odaklı bir uzlaşma zemini arama konusundaki istek ve çabalara, dahası bu konuda bir bilinç gelişimine bağlıdır. "Kentlilik bilinci- kentli sorumluluğu- kentli hakları" kavramları ile ifade edilen de budur. Kentlilik bilinci biraz da kentte yaşayanların birbirini fark etmesi, anlaması, farklılıklarını çeşitlilik olarak algılaması ve bu çeşitlilik ve renk harmonisinden kent kültürü-kentlilik adına ortaklıklar çıkarma çabalarının bütünüdür.

Ulusal / uluslararası yazında kentlilik bilincinin ölçülmesinde kullanılan değişkenler ve bu değişkenlerin oluşturduğu alt başlıklar; 1) Kent Kimliği-Yere Bağlılık, 2) Kentin Sunduğu İmkanlar, 3) Katılım, Çevre Bilinci, Ulaşım Alışkanlıkları ve Yönetişim, şeklinde gruplandırılabilir. Bu başlıklar yapılan yazın taramasında tek tek mercek altına alınmaktadır.

2.1. Kent Kimliği ve Yere Bağlılık

Bireyin toplumda kim olduğu gibi hissetmesi aslında sosyal bir olgudur ve de farklı sosyal gruplar içerisindeki kimliğine dayanmaktadır. Bu durumda birçok sosyal kimlik mekansal boyutları da beraberinde içermektedir. Bireylerin sosyal kimlikleri, yeri anlamlı mekanlara dönüştüren farklı yorumlayıcı çerçeveleri kurgular. Farklı gruplar aynı mekanı farklı yollarda yorumlayabilirler, ama bu durum onların o mekanda kendi algılarına göre istediği şekilde davranma hakkını vermemektedir. Genellikle bazı temel yapılandırmalar insanların mekansal davranışlarını sınırlandırmakta ve kontrol etmektedir. Bu nedenden dolayı genellikle, farklı kimliklerin diğer davranışları toplum içerisinde çok göze batmaz. Ama ne zaman ki, bazı bireylerin o mekana ait olmayan davranışlarının tuhaf karşılandığı bir durum ortaya çıkar, o zaman mekansal davranışların mekan tarafından belirli kavramlarla kontrol edildiği daha iyi anlaşılacaktır (Hopkins ve Dixon, 2006).

Yere bağlılık, insanların mekanla etkileşimlerinden doğan bir eğilimi ve mekana yönelik yaşadıkları duygusal bağı ifade ederken, yer kimliği ise, insanın mekanla olan deneyiminde ve mekana

yönelik bağlılığının gelişiminde, aidiyet sürecine işaret etmektedir. Yer kimliği ve yere bağlılık kavramları insan ve mekan etkileşiminin anlaşılması açısından birlikte değerlendirilmesi gereken ama temelde farklı olan kavramlardır. Mekana bağlılık ve aidiyet duygusu tek taraflı bireysel bir oluşum değildir; kişiler, kimlikler ve mekanlar arasındaki karşılıklı etkileşim söz konusudur. Kente aidiyet duygusu, içinde yaşanılan ev ya da mahalleye duyulan bağlılığın ötesinde, bireyin kendisini bir kentli gibi hissetmesini ve kente entegre olarak, diğeriyle bütünleşmesini öngörmektedir. “Dolayısıyla, kent tasarımlarının, kentin farklı bölgelerinde yaşayan sakinlerinin, çok farklı ölçeklerdeki mekanlara aidiyetlerine olanak sağlayan ve aynı zamanda herkesin kendisini ait hissedebileceği bir bağlılığa imkan veren fiziksel ve sosyal düzenlemelere duyarlı olması gerektiği” vurgulanabilir (Göregenli, vd., 2014).

2.2. Kentin Sunduğu İmkanlar

Bu kapsamda kentin sunduğu kentsel hizmetlerin, kamusal alanların kentlilik bilinci üzerindeki etkisi tartışılmaktadır.

2.2.1. Kamusal alanlar

Kamusal alanlar, kent kültürünü oluşturan ve devamını sağlayan mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekanların yaratılması da kentsel tasarımın konusudur. Kentsel tasarımda önemle vurgulanan mekan duygusu, bir yere bağlanma, insanlar ve o mekanlar arasında bir ilişki, zaman ve mekandaki değişimleri takdir etme, kültürünü, tarihini benimseme, kendini evinde gibi rahat hissetme anlamına gelmektedir. (Newman ve Jennings, 2008). Ekonomik yönden küreselleşme, standart ürünler, yerel peyzajla, ekosistemle, tarihle, kültür ve toplumla bağlantısı olmayan kentsel çevre mekan duygusunu zayıflatmaktadır (Wheeler, 2004). Mekan yaratılırken anlam kavramı önem taşımaktadır. Lynch’e göre (1960) “her kentlinin zihninde kenti oluşturan parçalarla ilgili imgeleri vardır ve bunlar anı ve anlam taşıır”. Rapoport (1982) “kişilerin değişik amaçlarla gittikleri mekanlardan değişik anlamlar çıkarırlar” tespitini yapmıştır. Anlam, inanış, kültürel yapı, dünya görüşü, felsefe, din vb. faktörlerden etkilenmektedir. Anlam, kimliği destekler. Belli yapılar belli nirengiler olarak değişik kültürlerle değişik şeyler ifade eder. Tarihi, kültürel mirasın, geleneksel dokunun kentliyi olumlu etkilediğini söylemek mümkündür (Tweed ve Sutherland, 2007). Oldenburg’a göre (1989) kamusal hayatın geçtiği mekanlar farklıdır. Birinci mekan ev, ikinci mekan okul veya iş üçüncü mekanlar ise barlar, güzellik salonları, havuzlar, kafeler gibi kentlinin bir araya gelebileceği kamusal etkileşim mekanlarıdır. Kamusal mekanlar, kentlileşmenin temel unsurlarından olan, sosyal etkinliklerde yer alma ve kent kararlarına katılımı da beraberinde getirmektedir. Alışveriş caddeleri, meydanlar ve parklar, toplumu bir araya getirebilecek sokak festivalleri, panayırılar gibi

etkinliklerin de düzenlenebileceği açık kamusal alanlardır. Bu nedenle de toplumsal yaşamın odağında önemli rol üstlenirler. Bu alanlardaki kamusal ve sosyal aktiviteler, kentlileri mekana çekmekte, toplum ruhu oluşmasına, aidiyet hissinin pekişmesine olanak vermektedir (Ercoşkun ve Özöduru, 2013). Ayrıca kentteki kültürel mekanların varlığı ve kentlinin bu mekanları kullanma durumu kentlilik derecesini ortaya koyar. Tiyatroya, sinemaya, opera-baleye, konserlere, sergilere gitmek, kitap, gazete ve dergi okumak çağdaş ve demokratik bir kentli ve toplum yapısını belirler.

2.3. Davranışsal Özellikler: Katılım, Çevre Bilinci, Ulaşım Alışkanlıkları ve Yönetişim

Bu kapsamda bireyin davranışsal özelliklerinin kentlilik bilincinin oluşması üzerindeki etkisi tartışılmaktadır.

2.3.1. Katılım

Katılım, kişilerin içinde yaşadıkları fiziki çevreler, hayatlarında yeri olan kurumlar ve yönetimce takip edilen programlar seviyesinde alınan kararlarda söz sahibi olmaları veya belirli bir çevrenin planlanmasında bunun için oluşturulacak programda ve sonuca varılmasında yönetimle işbirliği içinde olmalarıdır (Kalabalık, 2005). Katılım günümüzde demokrasi ile beraber anılmaktadır. Gelişmiş dünya ülkelerinde katılım anayasayla tanınmış ve desteklenmiş bir haktır. Bireyler yönetimde pay sahibi olduklarını, kendilerini yeterince ifade edebildiklerini düşündükleri takdirde, rejim dışına kayarak kendi fikirlerini uygulamak için şiddete başvurmaları önlenmiş olur (Kongar, 1983). Katılım sayesinde toplum içerisinde yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan fikir ayrılıkları için etkili bir çözüm uygulanmış olur. Bireylerin isteklerini demokratik yollardan iletebilmeleri barışçıl bir ortam oluşturacaktır. Kentsel çevrenin oluşumu, çeşitli grupların aralarında sağladıkları birlikler ve anlaşmalar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu birlik ve beraberlik içerisindeki hareket tarzı söz konusu grupların çıkarlarının gözetilmesini sağlamaktadır. Ama bu gözetim her zaman kentlilerin çıkarlarının da gözetilmesini de sağlamamakta, bu yapı içerisinde kullanıcıların çıkarlarının temsili sağlanamamaktadır (Işık, 1991).

2.3.1.1. Toplum ruhu, halkın katılımı ve sosyal kapital

Martinson ve Minkler'e göre (2006) "katılım süreçlerinde yer alınması konusundan kastedilen; kente dair pek çok aktiviteye katılmak, oy kullanmak, kampanyalarda görev almak, ücretli veya ücretsiz, gönüllü olarak sosyal hizmetlerde uğraş vermek, kent haberlerini takip etmek, komşularına yardım etmek, vb. İngilizce 'civic engagement' olarak tabir edilen katılım konusu hem politik katılımı hem de kamusal anlamda gönüllülüğü kapsamaktadır". Bu kapsamda kentte yapılan bazı oylamalara katılmak önem kazanır. Dahlgren'e göre (2006) katılım sürecinde yer almak vatandaşlığın önemli bir görevidir. Vatandaşlık ise kuvvetli bir toplum ruhundan geçer. Sanayileşme, otomobil öncelikli yaşam, banliyöleşme, mimaride modern hareket, AVM'ler ve kentsel yayılma,

kamusal hayatın, toplum ruhunun çöküşüne, sosyal kapitalin (Jacobs, 1961) azalmasına yol açmıştır. Teknolojinin hızlı gelişimi sosyal ve kültürel anlamda güçlü bir toplum oluşturma fikrini tehdit etmekte, toplum ruhu yerine bireyselleşme hissedilmektedir. Oysa sosyal olarak sürdürülebilir toplumlar, toplum ruhunu benimsemiş ve eşitlikçi, çeşitli, bağlı, demokratik ve yüksek yaşam kalitesine sahip olmuştur. Sosyal kapital, bir sosyal organizasyonun özellikleri, ağlar, değerler, tolerans, katılım ve güven gibi değerleridir. Bu özellikler, ortak yarar, koordinasyon ve işbirliği için kolaylaştırıcı rol oynar. Sosyal kapital, kamu, özel sektör ve sivil toplum içindeki ilişkileri geliştirir (Newman ve Jennings, 2008). Halkın kamusal yaşama katılımı eğer az ise sosyal kapital de azalır (Dahlgren, 2006).

2.3.2. Çevre bilinci

Çevre bilincine sahip olmak, temel insan haklarının eşitlik ve adalet ilkelerini içine alan çağdaş insan davranışlarının çerçevesini oluşturmaktadır. Çevrenin kullanılmasında ve değiştirilmesinde, konutların nasıl yapıldığının, kamusal mekanların nasıl kullanıldığının, kentlinin nasıl davrandığının belirlenmesinde yazılı olmayan yasaların oluşturduğu gündelik kültür uygulama ve davranışlarının bir parçasını oluşturan ortak değerlere dayanan ve sorgulanmadan kabul edilen kurallar bütünüdür. Bu kurallar, evin önünde, sokakta, meydanda, trafikte, çevreye ve kamu malına saygıda geçerlidir (King, 1996). Anayasanın 56. Maddesinde “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir” denilmektedir. Çevre eğitimi ailede başlar, okul ve yakın çevrede yeni öğeler kazanır. Belli dönemlerde aile bireylerine “ekolojik sorumluluk” kazandırılmalıdır (Bener ve Babaoğlu, 2008). Sürdürülebilir bir yaşam için enerji ve su tasarrufu, az çöp üretmek, geri dönüşüm yapmak, aşırı tüketimden, plastikten kaçınmak, ağaç dikmek, kendi gıdını yetiştirmek önem kazanmaktadır. Halkın çevre bilincini yükseltmek üzere yönetimler medya, kültür-sanat, eğlence ve reklam sektörüyle işbirliği içinde olmalıdır (Ercoşkun, 2011).

2.3.3. Ulaşım

Kentleşmenin temel unsurlarından bir diğeri ulaşımdır. Sanayi Devrimi sonrası nüfusun kentlere kayması ile büyük kentler ortaya çıkmış ve geniş alanlara yayılan kentsel işlevler çalışanların işyerlerine erişimi ile ilgili sorunları ortaya çıkarmıştır. 17. yüzyıla kadar sadece şehirlerarasında ve sınırlı olarak kullanılan toplu taşıma sistemleri kentiçi koşullara uyumlama sürecini yaşarken, 19. yüzyılda Avrupa ve ABD’de kentlerde toplu taşımacılık alanında büyük gelişmeler gözlenmiştir. Türkiye’deki hızlı kentleşme süreci özellikle büyük kentlerde toplu taşıma ağlarındaki gelişmelerle yakalanmaya çalışılmıştır. Kentiçi ulaşımda toplu taşıma hizmeti, ölçek ekonomisi nedeniyle sadece

kentlerde verilmekte, raylı sistemler ise yüksek ilk yatırım maliyetleri nedeniyle sadece bazı büyük kentlerde hizmet vermektedir. Dolayısıyla toplu taşıma ile kentleşme, raylı toplu taşıma sistemleri ile de metropol ölçekte kentlerin yaşadığı süreçlerle ilişkilidir. Büyük bir kente ilk kez göç edenler, hiç tanımadıkları ya da az aşına oldukları toplu taşıma sistemlerinin, tarife, çizelgeleme ve aktarma sistemlerini anlamaya ve kullanmaya çalışırken, kenti tanıma, kente uyum sağlama ve kentleşme konularında da hızlı bir süreci aşmaktadırlar.

2.3.4. Kentlilik bilinci ile ilişkili olarak yönetim

Küreselleşmenin sağladığı teknolojik olanaklar ve kolaylıklar yanında, değer dizgelerinde önemli sarsıntılara, çürümelere yol açtığına değinen Keleş (2006), etik kurallara dayanan eski değer sistemlerinin kestirme yollardan zengin olmayı öngören yeni değer sistemleriyle hızla yer değiştirdiği ortamların başında kentlerin geldiği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamdaki temel sorunun, insanların kentleşmeden kentleşmekte olduğu savunulan çalışmada, kentlerin, insan kişiliğini her yönden geliştirmeye elverişli bir ortam yapmak zorunluluğu üzerinde durulmaktadır. Yoksulluktan ve köylülükten kurtulmaya olanak bulamayan "yarı kentli" yurttaş kentleşirebilmek için bilinçli bir eğitim seferberliğini başlatmak zorunluluğu vurgulanmaktadır. Bir kentin kimliğini oluşturan onun kültür varlığı; kültürene katkıda bulunan da kentin kimliği olduğu savunulmakta, kent kültürünün oluşmasında, öğelerinin korunmasında ve geliştirilmesinde türlü aktörlerin çeşitli görevleri olduğu tartışılmaktadır. Bu aktörler, uluslararası topluluklar, devletler, yerel yönetimler ve yurttaş ya da kenttaşlar olarak sıralanmaktadır. Katılımın düzeyleri bulunmaktadır. Tek yönlü bilgilendirme, duyarlılığa, sonra, danışmaya ve diyalog kurmaya dönüşür. En sonra ortak yönetim bulunur. Gerçek ve aktif katılım ortak ve özyönetimdir. Katılım, kentlilerin kentin bütününe kendilerine ait hissetmeleri halinde bir anlam taşır. Bu da uygun bir kent kültürünün oluşumunu gerektirir. Kentlinin bireysel ya da grup halinde kendi kimliğine kapanmak yerine kente bir kimlik kazandırma çabası, kent kültürünü zenginleştirmeye çalışması çoğulculuğa gerçek anlamını sağlar (Bilgin ve Göregenli, 1996).

3. TÜRKİYE'DE KENTLİLİK BİLİNCİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Kentlilik bilinci konusuna ait ulusal yazın içerisinde Balıkesir, Bursa, Trabzon, Samsun, Adana ve Tokat kentlerine ait çalışmalar öne çıkmaktadır. Birol'un çalışmasında (2008), 1950'li yıllarda Balıkesir'de kentlilik bilinci gelişmiş bir toplumsal oluşumdan söz edilmektedir. 1950 yılında kentin çarşısında çıkan yangının ardından yeni yapılacak çarşı hakkında yerel gazetelerde yeni projenin büyük bloklar içerdiği çevreye ve kente zarar vereceği, meydanı daraltacağı ve ulaşım olumsuz etki edeceğine dair çıkan haberlere halkın ilgisi tartışılmıştır. Kentlilik bilincinin gelişmiş olduğu vurgulanan bu dönemde, kentsel kültürel yaşamın aktif olduğu, konser, kurs, sergi ve açık hava film gösterimi olduğu anlatılmıştır. Balıkesir'de Cumhuriyet'in ilanından sonra renkli bir sosyo-kültürel yaşam

yaratıldığı, kentlilerin sık sık bir araya geldiği vurgulanan çalışmada, yerel yönetimlerin ve STK'ların kentlilik bilincini yükseltmek amacıyla kentliyle bir araya gelmesi, kentlinin duygu, amaç ve beklentilerinin kentsel mekanda ifadelerinin sağlamaları, kentlilerin kültürel değerlerine, estetik tercihlerine ve mekansal ihtiyaçlarına önem vermeleri tartışılmaktadır. Birol'a göre, kentlilerin sosyal etkileşimleri için kamusal alanların düzenlemeleri hedeflenmelidir ve kolektif bellek, bu şekilde oluşacak, farklı sosyal gruplar böylelikle kaynaşacak, sosyo-kültürel yaşam zenginleşecektir.

Kentlilik bilinci üzerinde Bursa'da, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa halkının kentle olan duygusal bağları, davranış biçimleri, geldikleri yörelerle ilgili bağları, geldikleri yöreden kente taşıdıkları değerleri, nesiller arası iletişimi, kültürel farklılaşma, sosyal bütünleşme gibi konuları üzerinde 2005 yılında araştırma yapmıştır. "Bursa'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci" adı verilen araştırmanın sonuçlarına göre, Bursalıların en temel özellikleri sıcakkanlı, hoşgörülü, misafirperver, saygılı, dürüst ve kültürlü olmalarıdır. Genel anlamda bakıldığında, Bursa halkının sosyal mekanın sağlandığı, iletişimin yoğun olarak yaşandığı yerlerde nezaket ifadelerinin kullanılma oranları yüksektir. Çalışmanın bir diğer sonucu, Bursalıların sinema, tiyatro, konser, panel, sergi gibi faaliyetlere ilgisinin az olduğu, Bursa'ya göçün hala devam ettiği vurgulanmakta ve bu göçün nedenlerine bakıldığında, ilk sırada bir kentli davranışından ziyade, geleneksel değerlerin hakim olduğu yeni gelenlerin akrabalarına yakın bölgelere yerleşme isteklerinin ağır bastığı tartışılmaktadır. İkinci sırada gelişmiş bir yer olması vurgulanmaktadır ki, bu bir kentli davranış şeklidir. Temel verilere bakıldığında; Bursa'da yaşayanların Bursa'yı sevdiği, Bursa'da yaşamaktan memnun olduğu, mecbur kalma durumunda Bursa'dan ayrılacakları saptanmıştır Bursalı olmayı da bir bilinç sebebi olarak algılamaktadırlar. Bursa'da yapılan fiziksel çalışmaların kalıcı olabilmesi; insanının bunları korumasına, sahiplenmesine ve geleceğe aktarmasına bağlıdır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2006).

Bursa'daki Kentlilik Bilinci çalışmaları 2013 yılında yeniden yapılmış, Bursa'nın 7 ilçesinde 268 mahallede 2.000 kişiye anket çalışması uygulanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular şunlardır: Bursa'da ilk taşınılan yerin seçiminde akrabalara yakınlık ön plandayken, sonrasında taşınılacak yerin seçiminde yaşam kalitesinin yüksek olduğu yerler seçilmektedir. Bu durum, kentte yaşama süresi arttıkça, dayanışma temelli hemşehri bağlarının zayıfladığı ve kentsel yaşamın tekilliğini ön plana çıkarmaktadır. Göçle gelenler açısından memlekete ziyaret amaçlı gitme oranı yüksektir. Sivil toplum kuruluşlarına üyelik ve örgütlülük zayıftır. Kentlilik tanımı açısından "kendini Bursalı hissetmek", "kentin sahibi gibi görmek" önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bireyler başka bir yerde doğmuş olsalar bile, yaşadıkları kentte, o kente ait birey haline gelebilmektedirler. Yerel basının takibi ve kente karşı duyarlılık yüksektir. Bursa'da yaşayanların, sosyal aktivitelere (sinema, tiyatro, panel vb.) katılımı düşük görünmektedir. Oranların düşüklüğünde, kentin sürekli göç

almasının yanında, kültür ve sanat merkezlerinin belli merkezlerde toplanmış olmasının etkili olduğu görülmüştür. Bursa'ya göçle gelenlerin ağırlıklı olarak ekonomik durumunda ve yaşam tarzında değişim yaşadığı anlaşılmaktadır. Bursa'nın öne çıkan özellikleri açısından bakıldığında, Ulucami'nin, yeşil varlığının ve Uludağ'ın ön plana çıktığı görülmektedir.

Ortaya çıkan sonuçlarda, Bursa'da doğanların, 45 yaş ve üstündeki kentli bireylerin, 54-63 yıl gibi uzun süreli olarak Bursa'da yaşayanların, 35 yıldan fazla düzenli işi olanların, kentlilik bilinci düzeyleri beklenildiği gibi yüksek çıkmıştır. Bir kentte doğmuş olmanın, ilerleyen yaşın ve kentteki yaşam süresinin fazlalığının kentlilik bilinci düzeyini yükselttiği söylenebilir. Düzenli geliri olanların kentlilik bilinci düzeyinin, düzenli geliri olmayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Kentlilik bilinci düzeyi ile memlekete gitme sıklığı, yaşanan kentle ilgili STK üyeliği, kenti sahiplenme duygusu ve yerel medyayı takip etme arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca anketlerde, kadınların, evlilerin, eğitim düzeyi yüksek olanların kentlilik bilinci yüksek çıkmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar ışığında Bursa'nın kentlilik bilinci yüksek bir kent olduğu görülmekte ve bu araştırmanın çatısını oluşturan aidiyet, farkındalık, sorumluluk ve dönüşüm kavramlarına ilişkin önemli ilişkiler ortaya konulmuştur (Keskin vd., 2015).

Şen vd. (2008) Trabzon kenti üzerinde yaptıkları çalışmalarında, kentlilik bilinci ve kentli olma olgusunu araştırırken, bu olguların sonradan kazanılıp kazanılamayacağı, kentlinin bu doğrultuda aydınlatıp aydınlatılamayacağı ve kentlilik bilincinin kentsel sorunları çözmede katılım yoluyla planlama sürecinde katkı sağlayıp sağlayamadığı sorularına mekansal çözümlerle cevap aramaktadır. Trabzon kenti üzerinden yapılan bu çalışmada, bireylerin bilinç düzeyi ve kentlilik bilincinin bileşenleri, kent bütünü oluşturulan 39 mahalle semtleri için faktör analizi yardımıyla araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, en yüksek kentlilik bilinci faktör değerine sahip olan mahallelerin kentin ilk yerleşim alanları olduğu ortaya çıkmaktadır. Yazarlar bu durumun, mekan aidiyetinin kentlilik bilincinde ne derece önemli olduğunu ortaya koyduğunu savunmaktadır. Çalışmada, kentli davranışları kazanmanın, kente karşı sorumluluğunun farkında olmanın, kentlilik bilinci üzerinde etkin faktörler olduğu vurgulanmaktadır. Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekan aidiyetlerinin güçlü olması gerektiği vurgulanmakta, refah düzeyi ile yaşam çevresiyle olan ilişki düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur.

Mutlu ve Özaydın (2011), kent kültürü ve kentlilik bilincini, kente dışarıdan gelenlerin o kente uyum sağlamaları ve kentte yaşama alışkanlığı kazanmalarıyla ilişkilendirerek incelemiştir. Araştırma, hızlı nüfus artışı ve kentleşme düzeyi açısından Türkiye'deki göç ve kentleşme eğilimine paralel bir seyir izlediği düşünülen Samsun kenti üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Samsun'un bulunduğu bölgede gelişmiş bir kent olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, Samsun'da kozmopolit bir nüfus yapısı olduğu, kozmopolit yapı üzerinde mübadele, kırdan kente göç gibi çeşitli faktörlerin

etkili olduğu varsayılmakta ve tüm bu nedenlerle Samsun'da kentlilik bilincinin düşük olduğu düşünülmektedir. Araştırmada tanımlayıcı araştırma modeli kullanılarak, demografik değişkenler ile kentlilik bilinci arasındaki ilişkiler test edilmiştir. Çalışmada Kentlilik Bilinci İndeksi (KBİ) ve Kentlilik Bilinci Değişkeni (KBD) elde edilmiştir. Samsun'da "toplumsal bilinç geliştirme faaliyetlerine ilgi duyma", "yerel demokrasi ve katılım", "sivil toplum kuruluşlarına üyelik", "engellilere ve engelli haklarına duyarlılık" ve "kentsel sorunlara duyarlılık ve farkındalık" kapsamındaki kente özgü tutum ve davranışlar bakımından kentlilik bilincinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Samsun'un göçlere bağlı olarak kozmopolit bir yapıda oluşu, bir yandan kente özgü tutum ve davranışların gelişmesini olumsuz etkilemektedir.

Kentleşmenin, sadece yeni bir ekonomik örgütlenme ve değişmiş bir fiziki çevreyi belirtmediği, aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerine de etki eden yeni bir sosyal düzeni ifade ettiğini vurgulayan Ökesli (2014), göçmenlerin kentlilik bilinci taşıyıp taşımadıklarını ortaya çıkarmak amacıyla Adana'da farklı mahallelerde, yurtlarda ve hemşehri derneklerinde kapsamlı bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışmada, kentlilik bilinci, kentte yaşamaktan kaynaklanan bilgilerin oluşturduğu tutumlar, değerler ve davranışlar bütünü olarak tanımlanmakta ve bunun ilk basamağının kişinin kendisini kentli olarak görmesi diye ifade edilmektedir. Bu kapsamda, kentli kavramının bireysel algıya dayalı olduğunun belirtildiği çalışmada, Adana'nın kentleşme açısından problemleri olduğu vurgulanmaktadır. Göçmenlerin kentle etkileşiminin son derece sınırlı olduğu Adana'da, kentin uzun zamandır göç almasına rağmen, göçmenlerin kente adaptasyonu için yeterli çalışmaların yapılmadığı ve dolayısıyla kentleşmenin gerçekleşmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin hem ekonomik, hem de sosyal açıdan kendi kaderlerine terk edildikleri vurgulanmakta, hemşehri dernekleri gibi küçük örgütlenmeler vasıtasıyla birbirlerine destek olma yolunu seçtikleri belirtilmektedir.

Acungil (2012), Tokat kentinde kentsel büyüme sürecinde kentte yaşayan bireylerin kenti algılama, kentsel farkındalık, kentsel kurumlara katılım, kenti sahiplenme, kent sorunlarına duyarlılık, kent ile bütünleşme süreçlerinde etkili olan mekanizmaları ortaya koymaktadır. Tokat'ta ikamet eden bireylerin kentlilik bilincini etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik değişkenleri ve bireylerin kentlilik bilinci düzeylerini incelemektedir. Kentlilik bilinci göstergeleri olarak; kentsel aidiyet, kenti sahiplenme, kent kurumlarına katılım, kent sorunlarıyla ilgilenme, kentsel farkındalık belirlenmiş, kentlilik bilincini etkileyen faktörleri ise; bireysel faktörler, sosyal faktörler, ekonomik faktörler, fiziki aktörler olarak gruplandırmıştır. Çalışmada nicel araştırma tekniği uygulayarak 574 katılımcıyla anket yapılmıştır. Tokat kentinin tam anlamıyla kentlilik bilincinin oluşmadığı sonucuna varılmıştır. Kentlilik bilinci üzerinde demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin etkili olduğu, elde edilen bulguların

ışığında Tokat'ta yaşayan bireylerin, örneklem çerçevesinde, kentin sorunlarının bilincinde ve bu sorunlara duyarlı olduğu görülmüştür. Bu sorunların çözümü konusunda kentlilik bilincine sahip bireyden beklenen düzeyde düşüncelerin eyleme dönüşmediği görülmüştür. Katılımcıların kentlilik bilinçlerinin tam olarak oluştuğu söylenememektedir. Bireyler kendilerini tam olarak kentin bir parçası olarak görmedikleri ve kenti sahiplenmedikleri için, duyarlı oldukları konularda harekete geçme konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Bu durum, Tokat'ta yaşayan bireylerin "ortak bir kimlik" geliştiremediklerinden bir yer kimliği sağlayamadıkları görüşünü çıkarmıştır. Başka yerden gelen bireylerin tutum ve davranışlarını Tokat'a özgü tutum ve davranışlar üzerinden değil kendi kentlerinin tutum ve davranışları üzerinden devam ettirmelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

4. KENTLİLİK BİLİNCİNİ OLUŞTURAN BİLEŞENLER

Çalışmanın bu bölümünde, kentlilik bilincinin ne olduğu ve kentlilik bilincini oluşturulan bileşenlerin yukarıda özetlenmeye çalışan ulusal ve uluslararası literatür taramasına dayandırılarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu kapsamda, kentlileşmeyi, toplumsal boyutuyla kır kökenli insanın çeşitli konularda kente özgü tutum ve davranış biçimlerini, sosyal ve manevi değer yargılarını benimseme süreci olarak, yani bir anlamda yeniden sosyalleşme olarak tanımlarsak kentlilik bilincinin gelişmesinin, kente aidiyetliğin sağlanmasına önemli katkılar yapacağı görülebilir. Sosyalleşme, bireyin içinde doğduğu sosyal grubun ya da toplumun değerler sistemini, davranış kalıplarını içselleştirmesini anlatmaktadır. Kentlilikle ilişkisi bakımından, kent toplumunun değer-norm sistemini, kentli insanın düşünme, davranış biçimlerini ve farklılıklarla birlikte yaşama deneyimini öğrenmeyi ifade etmektedir. Bu konu, her bireyin ya da grubun geçmiş yaşam deneyimi ile kentte bulunma süresiyle, etkileşim içinde bulunduğu sosyal çevreyle, yaptığı iş, aldığı eğitim gibi değişkenlerle yakından ilişkilidir. Kentlilik bilinci, kent kültürünü anlamak, kendini kente, kentin dinamiklerine ait ve güvende hissetmek, kentsel oluşumlardan sorumluluk duymak olarak kavramsallaştırılabilir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009).

Kentlilik Bilinciyle ilgili Şekil 2 bu makalede geçen ilgili kavramların net bir akışını vermektedir.

Şekil 2 Kentlilik bilincini oluşturan bileşenler

4.1. Kentlilik Bilincini Oluşturma Yolları

Kentte yaşayanların aidiyet duygusunu geliştirmek ve gelecek nesillere de bu duyguyu aktarmak amacıyla “Kentlilik Bilinci” kapsamında kentler için ön görülen üç temel yaklaşım ön plana çıkmaktadır:

1. Kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkına varmak,
2. Kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümünü gerçekleştirmek,
3. Kente aidiyet duygusunu hissederek, kenti sahiplenip korumak.

Büyük kentlerin insanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Genellikle kırsal alanlardan gelenler kentlerde büyük ölçüde gelire bağlı olarak yoksulluk, yoksunluk ve dışlanmışlık duygusunu yaşamaktadırlar. Toplumsal aidiyetsizlik, sorumsuzluk, egoizm duyguları bireyi toplumdan koparmaktadır. Ayrıca kentlerde, kırdan kente büyük göçlerin varlığı, kent nüfusunun çoğalması, plansız yapılaşma, altyapı yetersizliği, eğitim, sağlık, kültür-sanat, spor gibi birçok alanda yatırımların yetersizliği hatta bazı kentlerde yokluğu gibi sorunlar görülmektedir. Kent kenarında yaşayan insanların kentle uyum sorunları, kentlerde derecesi değişen güvenlik sorunlarının varlığı, istihdam için kalifiye eleman eksikliği gibi diğer sorunlar da göz önüne alındığında kent hayatında eğitim ve kent bilincinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kentte yaşamak bir insanın gerçekten kentli olduğu ya da kentlilik bilincine eriştiği anlamına gelmemektedir. Kentlilik bilinci oluşturmak için okul öncesi eğitimden başlayarak ilk, orta, lise ve üniversiteye kadar etkili bir şekilde “Göçü Kuralları”

eğitimi verilmelidir. Görgünün tarihi, kültürel ve evrensel boyutu incelendiğinde sevgi, saygı, hoşgörü, şefkat, merhamet, yardımlaşma, paylaşma, selamlaşma, adalet, duyarlılık, fedakarlık gibi kavramların kent kültürünün temel taşlarını oluşturduğu görülmektedir. Kentlilik bilincini oluşturma yolları üç başlık altında özetlenebilir:

Kent kültürünün ve kolektif belleğin oluşturulması: Kentte yaşayanların bu bilinci geliştirmeleri için kentsel yaşam kültürünün oluşturulması gerekir. Toplum yaşamının zenginliğine paralel olarak bireylerin kentte yaşama kültürü üzerine eğitilmesine ihtiyaç vardır. Kentlilerin yaşadıkları mekana ilişkin zihinlerindeki ortak anı, değer ve inanışları ortaya koyması önemlidir. Bireylerin ilişki kuran, ait hissettikleri, bağlandıkları ve hatırladıkları, özledikleri mekanlar, kentte ve kentlide ortak bir bilinç ve kolektif bellek oluşturur (Bilsel, 2006).

Kentte katılımın sağlanması: O kentte yaşayanların kentin yapılanma ve yönetilmesine aktif katılımı sağlandığında, kentsel çevre çok daha iyi düzenlenebilir (Sanoff, 2006). Kentin projelerinde söz sahibi olan kentli, o kenti benimser, mekana karşı sorumluluk duyar, aktif bir bilinç oluşturur ve demokratik değerleri yükseltmiş olur (Biol, 2008).

Sosyo-kültürel yaşamın zenginleştirilmesi: Kentlilik bilincinin yükseltilmesi için sosyo-kültürel yaşamın zenginleştirilmesi ve tüm kentlinin katılımının sağlanması önemlidir. Aktif sosyo-kültürel yaşam ve kentsel mekanın biçimlenmesi konusunda oluşturulan platformlara katılan kentli, toplumsal dayanışmanın da önemini kavrayacaktır.

4.2. Kentlilik Bilincinin Ölçülmesinde Kullanılabilecek Gösterge Seti Önerisi

Kentleşme sadece ekonomik bir örgütlenmeyi, değişen fiziki çevreyi tanımlamamakta aynı zamanda insan davranış ve düşüncelerine etki eden sosyal yapıyı da tanımlamaktadır. Bu kapsamda kente ve kentleşmeye dair çalışmalarda kentleşme ve kentlilik bilinci gibi kavramların da tartışılması gerekmektedir. İlgili yazında kent, kentleşme ve kentleşme konusunda kapsamlı çalışmalara rastlanırken, kentlilik bilinci kapsamındaki çalışmaların yeni ve kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma kentleşme sürecinin hızlı yaşandığı kentlerde kentleşme, kentleşme(me)nin kentlilik bilinci ile arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışarak kentlilik bilincinin ölçülmesinde kullanılabilecek göstergelerin oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Kentlilik bilincinin ne olduğu, yapılan araştırmalarda hangi değişkenlerin dikkate alındığı ve tüm bu bulguların ışığında Türkiye'deki kentler için nasıl değerlendirileceğine yönelik yapılan literatür çalışması sonucunda bir gösterge seti oluşturulmuş ve bu gösterge seti dört ana başlıkta;

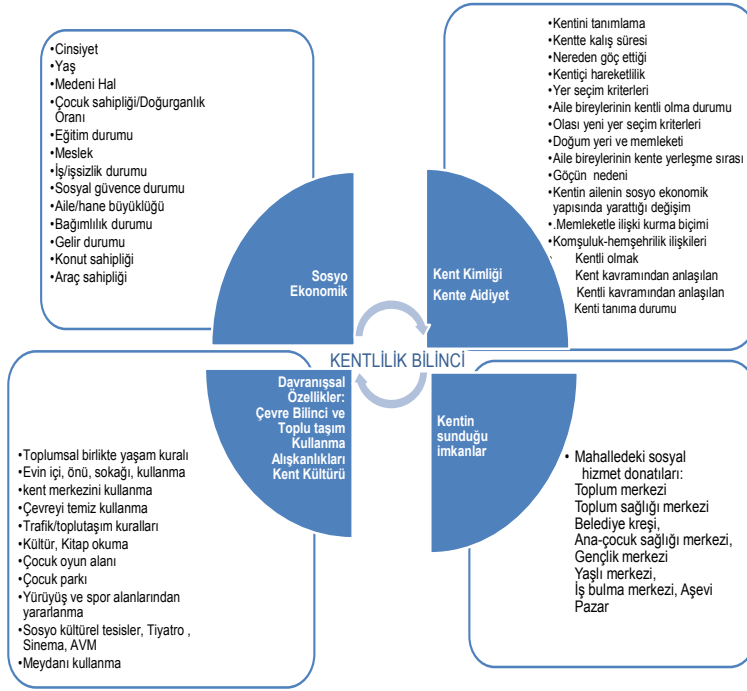
1. Sosyo Ekonomik,
2. Kent Kimliği ve Kente Aidiyet,

3. Davranışsal Özellikler: Çevre Bilinci ve Toplu Taşım Kullanma Alışkanlıkları,
4. Kentin Sunduğu İmkanlar

şeklinde gruplandırılmıştır. Her grup göstergeler içinde değişkenler belirlenmiştir (Şekil 3).

Bu göstergelerin Türkiye kentlerinde yapılacak olan çalışmalarda kullanılabileceği, değişkenlere yönelik verinin sağlanmasında geniş çaplı anket çalışmalarına ihtiyaç olabileceği görülmektedir. Ancak çalışmaların başlatılarak belirli aralıklarla (5-10 yıl) tekrarlanması /güncellenmesi durumunda, kentlerdeki kentlilik bilincinin dönemsel olarak ölçülmesi, ölçümler sonucunda kentlilik bilincin gelişme(me) etkili olan faktörlerin ortaya konularak kent yönetimleri ve ilgili kurum ve kuruluşların kentlilik bilincinin artırılmasına yönelik ne tür stratejiler üretebilmesinde bir rehber olabilecektir.

Şekil 3. Kentlilik bilinci göstergeleri

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışma kapsamında, kentlilik bilinci, kentleşme ve kentleşme kavramlarıyla birlikte tartışılmaya çalışılmış, sosyalleşme ve kente aidiyet, kentteki projelere sahip çıkma bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda, “Kentlilik Bilinci” kapsamında Türkiye kentleri için ön görülen temel yaklaşımlar, kentlilik bilincini geliştirme yolları, kentin sunduğu kentsel hizmetlerin, kamusal alanların

kentlilik bilinci üzerindeki etkileri, kentlinin davranışsal özelliklerinin kentsel projelere katılımı, çevre bilinci ve toplu taşıma kullanma alışkanlıklarının kentlilik bilincinin oluşması üzerindeki etkileri yapılan geniş yabancı ve yerli literatür kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır. Kentlilik bilinci konusundaki çalışmalara değinildikten sonra da, kentlilik bilincini oluşturan göstergeler belirlenerek her kente uyarlanabilecek bir göstergeler seti çıkarılmıştır.

KAYNAKLAR

- ACUNGİL, Yavuz (2012) *Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYINDIRLIK ve İSKAN BAKANLIĞI (2009) "Kentleşme Şurası 2009, Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu", Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Kentleşme Şûrası Genel Sekreterliği, Ankara.
- BENER, Özgün ve BABAOĞUL, Müberra (2008) "Sürdürülebilir Tüketim Davranışı ve Çevre Bilinci Oluşturmada Bir Araç Olarak Tüketici Eğitimi", Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi.
- BİLGİN, Nuri ve GÖREGENLİ, Melek (1996) "Kentsel Katılım ve Çoğulculuk", (Editör: F.B. Yıldırım), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, WALD.
- BİLSEL, Cana (2006) "Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanmış Kamusal Alan", *Mimarlık*, 327, 21-25.
- BİROL, Gaye (2008) "Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi", *Ege Mimarlık*, 2008/2-65, 28-31.
- BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2006) *Bursa'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması*, İstanbul: Genar Danışmanlık.
- DAHLGREN, Peter (2006) "Doing citizenship: The Cultural Origins of Civic Agency in the Public Sphere", *European Journal of Cultural Studies*, 9(3): 267-286.
- ERCOŞKUN, Özge (2011) "Agenda 21, Promoting Education, Public Awareness and Training, Chapter 36", (Editörler: P. Robbins ve J. Newman) *An A-to-Z Guide, Green Education*. California: SAGE Series on Green Society.
- ERCOŞKUN, Özge ve ÖZÜDURU, Burcu (2013) "Ankara'daki Alışveriş Caddelerinde Ticari Mekanlar ve Sosyal Sürdürülebilirlik Araştırması", *Megaron*, 2013/1, 8(1), 29-44.
- GÖREGENLİ, Melek, KARAKUŞ, Pelin, ÖZGEN, Yeşim ve UMUROĞLU, İrem (2014). "Mahallege Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi", *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73), 73-85.
- HOPKINS, Nick ve DIXON, John (2006) "Space, Place and Identity: Issues for Political Psychology", *Political Psychology*, 6(2), 173-185.
- İŞİK, Oğuz (1991) *Kent Planlamada Bir Gündem: Çevre ve Katılım*, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- JACOBS, Jane (1961) *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Vintage Books.
- KALABALIK, Halil (2005) *İmar Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık. KELEŞ, Ruşen (2006) "Kent ve Kültür Üzerine", *Mülkiye*, Cilt: XXIX, Sayı: 246, 9-18.

- KESKİN, Enes Battal, SAĞOCAK, Mehtap ve VURAL ARSLAN, Tülin (2015) "Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa'da Kentlilik Bilinci Araştırması", *Paradoks*, 11(1): 21-43.
- KING, Anthony (1996) "Çeperlerin Merkeze Dahil Edilmesi, Kent ve Kültürü", *Cogito*, Sayı 8, s.193-210, İstanbul: YPK Yayınları.
- KONGAR, Emre (1983) *Demokrasi ve Kültür*, İstanbul: Hil Yayınları.
- LYNCH, Kevin (1960) *The Image of the City*, USA: MIT Press.
- MARTINSON, Marty ve MINKLER, Meredith (2006) "Civic engagement and older adults: A critical perspective", *The Gerontologist*, 46(3): 318-24.
- MUTLU, Ahmet ve ÖZAYDIN, Özgür (2011) *Metropol Kent Samsun'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Raporu.
- NEWMAN, Peter ve JENNINGS, Isabella (2008) *Cities as Sustainable Ecosystems Principles and Practices*, Washington D.C: Island Pres.
- OLDENBURG, Ray (1989) *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts and How They Get Through The Day*, New York: Paragon House Publishers.
- ÖKESLİ, Duygu (2014) "Göçmen Kültürü ve Kentlilik Bilinci-Adana Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7:33, 595-607.
- RAPOPORT, Amos (1982) *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*, Tuscon: The University of Arizona Press.
- ŞEN BEYAZLI, Dilek ve AYDEMİR, Şinasi (2008) "Kentlilik Bilinci ve Mekan: Trabzon Kenti Örneği", *Planlama*, 2008/3, 49-60.
- TWEED, Christopher ve SUTHERLAND, Margaret (2007) "Built Cultural Heritage and Sustainable Urban Development", *Landscape and Urban Planning*, 83, 62-9.
- WHEELER, Stephen (2004) *Planning For Sustainability: Creating Livable, Equitable, And Ecological Communities*, New York: Routledge.